

Թիֆլիզու հին հայկազն ցեղապետութեանց մէջ երեւելի են իշխանական գերդաստանք Բենրոտեանց, Թումանեանց, Արդուբեանց, Մելիքեանց, Արա-Մելիքեանց, Լուռ-Մելիքեանց, Արարեկեանց, Ամատունեանց, Ենակուլփեանց, Սմբատեանց, Նազարեանց եւ այլն: Վրացի իշխանազանց մէջ ալ շատ կան որ ծագած են Հայոց ցեղերէ, զոր օրինակ Թումանովներ, Մելիքովներ, Բազրատիոններ, Անդրոնիկովներ, Օրբեկեանք, Սմբատովներն եւ այլք:

Քաղաքիս վաճառականութիւնն այնքան ընդարձակ է որ Կովկասի բոլոր քաղաքները կապուած են նորա հետ. միջնորդ է նաեւ Պարսկաստանի վաճառականութեանը

Եւրոպիոյ հետ: Թիֆլիզէն կյուղարկուին նաեւ բոլոր Կովկասեան բերքերը, որոց մէջ անուանի է Կախէրի գինին, Ղարաբաղու մետաքսը, Երեւանայ բամպակը, բրինձը, Կողրի աղը, Պաքուի նաւթը եւ այլ շատ տեսակ բերքեր, նմանապէս եւ արհեստաւորաց ձեռագործերը:

Յանկալի է Ազգին այս քաղաքիս բարեբաղդ վիճակը, եւ յուսալի է որ Թիֆլիզու յառաջադիմութեանը հետ նաեւ բոլոր Ռուսաստանի Հայք օր աւուր մեծամեծ յառաջադիմութիւններ ունենան ամեն բանի մէջ:

ԱԻԱԳ ՔԱՂ. Յ. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆՅ.

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ.

ԹԻՖԼԻԶՈՒ ԲՆԱԿԻԶՆԵՐԸ.

Թիֆլիզու «Կովկաս» Լրագրին 16 բուռն մէջ՝ Թիֆլիզու բնակչաց վրայ այս ցուցակը դրուած է.

Քաղաքին բոլոր բնակչաց թիւն է 60,083. 33,433-ը արական սեռի եւ 26,652-ը իգական:

Սոքա ըստ ազգութեան այսպէս համրուած են.

	Արու.	Էգ.
Ռուս	6,963.	5,497.
Լեհացի	622.	327.
Վրացի	8,283.	6,595.
Հայ	15,268.	13,136.
Թաթար	649.	307.
Պարսիկ	508.	21.
Գաղղիացի	106.	66.
Գերմանացի	578.	54.
Իտալացի	74.	45.
Անգղիացի	8.	16.
Սպանիացի	1.	—
Զուիցերացի	—	1.
Սըրֆ կամ Սերվիացի	2.	1.
Յոյն	61.	58.
Հրեայ	226.	201.

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՍՈՎՆ ՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ.

Անցած տարւոյն վերջերը երկու սարսափելի դժբաղդութիւններ Հնդկաստանի մէկ մասը ետքի աստիճանի խեղճութեան մէջ ձգեցին, այսինքն սով ու փոքորիկ. եւ քեպէտ փոքորիկը դադրեցաւ, վասն զի երկար քշելու բան չէր, բայց սովը տիրած է, եւ ասոր պատճառ այն է որ քանի

որ Ամերիկայի պատերազմին պատճառաւ բամպակ քանկցաւ, Անգղիոյ ու Եւրոպայի ամեն կողմերէն այնքան ոսկի եւ արծաթ տարուեցաւ Հնդկաստան՝ այնտեղի բամպակը առնելու. համար որ իրաւունք ունին լրագիրներն ըսելու քէ տեղացիք այժմ ոսկիի մէջ կլոյան. ոսկին զրեքէ զին չունի. ցորենն ու բրինձը այնպէս քանկցեր են որ ոսկիէն աւելի արժէք ունին, եւ դարձեալ չեն գտնուիր, այնպէս որ հազարաւոր մարդիկ քաղցած կմեռնին: Այս ալ մէկ նոր ապացոյց է քէ երբոր մէկ երկիր մը դրսէն ապրանք առնելու տեղը ստակ միայն կառնու, այն երկիրը անպատճառ կքանդուի եւ ժողովուրդը կվճանայ:

Երկրորդ դժբաղդութիւնը փոքորիկն էր ըսինք: Այսպիսի փորձանքները սովորաբար չափէ դուրս կմեծցուին լրագիրներուն մէջ. ափսոս որ այս բանիս մէջ հակառակը պատահեր է: Առաջ լսուած էր քէ Հնդկաստանի Մազուլիփարամ քաղաքը ծովուն բարձրանալովը եւ փոքորիկին սաստկութեամբ քանդուեր է ու 20,000 մարդ խղդուեր են. այժմ ստոյգ տեղեկութիւններէ կտեսնուի որ անցեալ Նոյեմբերի 1-ին զիշերը մէկ ժամուան մէջ 60,000 հոգիէն աւելի խղդուեր են ջրերուն մէջ եւ քաղուեր են քաղաքներուն ու գեղերուն աւերակաց տակը: Սաւկոն կղզին 8,200 բնակիչ ունի եղեր. ասոնցմէ 7,000-ը մէկ ժամուան մէջ քշեր տարեր են ջրերը իրենց տներովն ու տընակներովը: Մազուլիփարամ քաղաքը *Քիսրնա* ըսուած գետին բերանը շինուած է ցած կղզիի մը վրայ:

Ծովուն վրայի փոքորիկը զիշերուան 10-ին կսկսի. քաղաքին փողոցները սոսկալի մուր կկոխէ, անոր ետեւէն ծովուն ալիքները ահագին զոռում զոչումով մինչեւ 20, 30 ոտնաչափ սովորականէն աւելի բարձրացած՝ քանի մը վայրկենի մէջ կկոխեն քաղաքը եւ տներուն ու բնակիչնե-

բուն մեծ մասը կառնուն կտանին : Մեկ ժամի չափ Ովկիանոսին կատաղի ալիքները քանի կերբան կրարձրանան, ծովեզերքը մինչև 80 մղոն տեղ կձածկեն եւ ցամաքը ծով կղարձնեն : Քաղաքին մէջ ամենէն բարձր եւ հաստատուն շէնքերն ալ կկործանին, բոլ թէ ցած ու բերեւ շէնքերն ու ամբողջ գեղերը, որոց հիմունքն ալ չեն երևար :

Երբոր առաւօտանց ծովը կքաշուի իրեն տեղը, սարսափելի տեսարան կրացուի նայողին առջեւը . աւերակներ, մեռելներ, արմատներով խլուած ծառեր, ամենն ալ ցելի տակ ծածկուած : Տեսնողին սիրտը աւելի կկտրտէր կրսն մեկքանի հատ ողջ մնացած խեղճերու վրայ՝ քան թէ խրդղուածներուն վրայ . մինչև որ Մատրասէն մարդիկ հասան այնտեղը օգնութեան, խիստ շատ մարդիկ քաղցածութենէ մեռան, ոմանք ալ փորձանքին ու սովին սաստկութենէն խելքերնին կորուսին, այնպէս որ որը կոռնային, որը կմռնէին, որն ալ դաշտին երեսը լցուած մեռելներուն մէջ կպարէին :

Մագուլիփարամ քաղաքին կեսն աւելին աւերակ էր : Հաստ պատեր, քարաշէն տներ մինչև իրենց տեղերէն 100 կանգուն տեղ քշուեր էին, եւ աւերակներուն մէջ հազարաւոր մեռելներ բաղուած մնացած էին : Գեղի մը մէջ 700 մեռել համբեր են, եւ անոնց հետ 70 հոգեվարք խեղճեր : Այսպիսի ողորմելիները այնպէս սարսափեր եւ յուսահատեր էին այն սոսկալի պատուհասէն որ ամենեւին միտք չունէին մեռելները բաղելու : Բայց քաջասիրտ Անդղիացիք ամեն կողմէն վազեցին եկան օգնութեան . ինչ որ կարելի էր ազատել ազատեցին, եւ զիշեր ու ցորեկ աշխատելով 60,000 մեռելէն աւելի բաղեցին : Անով տեղացիք ալ սիրտ առին, իրենք ալ սկսան մեռելները բաղել, եւ այնպէս ժանտախտի վտանգէն ազատեցան :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏԵՐԱՋԱՐԸ .

Քիչ մը ատեն յոյս մը երեւցեր էր որ Ամերիկայի եղբայրասպան պատերազմը պիտի դադրի ու հաշտութիւն պիտի լինի՝ երկու կողմէն չափաւոր պայմաններով . յետոյ դարձեալ փճացաւ այն յոյսը, եւ պատերազմը առաջ գնաց կատաղաբար, բայց այս օրերս խաղաղութեան եւ հաշտութեան ցանկալի նշոյլը սկսեր է երեւնալ : Կռիւ սկսիլը շատ դիւրին է, հաշտուիլը շատ դժուար :

ՅԱԽՃԱՊԱԿԷՆ ՏՈՒՆ .

Ամերիկայի Մեքսիկոյ քաղաքին հրապարակներէն մեկուն մէջ կապտագոյն շինուածք մը կայ, որ *յախճապակէ տուն* կըսուի (Սպանիացոց լեզուովը *Բասա տեյոս Ացուշէխուս*) . այս շէնքին պատմութիւնը այսպէս կպատմեն : Ատենով Ֆերնանտոյ Քորբէսի ցեղէն Տէլ-Պալլէ անունով կոմս մը կայ եղեր՝ այն ժամանակի առաջին հարուստներէն մէկը : Այնչափ է եղեր նորա հարստութիւնը որ Սպա-

նիացոց բազաւորին երկու հատ փառաւոր պատերազմական նաւեր ընծայ ըրեր է, երկուքն ալ նոճիկ (*սէրվիկ*) շինուած . միանգամայն խնդրեր է բազաւորէն՝ որ իւր այցելութեամբը պատիւ ընէ սպանիական բազաւորութեան այն մասին (այսինքն Մեքսիկոյի) յորում՝ Մատրիտի մէջ զիշեր սկսած ժամանակը՝ այնտեղը արեւը կծագի : Կրսնն թէ Տէլ-Պալլէ կոմսը յանձն առեր է այնպէս կարգադրել ամեն բան որ երբ բազաւորին ձին ցամաքը օտք կոխէ Վերաքրոց քաղաքը, անկից մինչև մայրաքաղաքը արծրի վրայ քալելով երբայ : Այսպէս ալ իրեն հարսնիքին օրը հրամայեր է եղեր կոմսը որ բափժու արձաբով ծածկեն բոլոր ճամբան, իւր տնէն՝ որ հրապարակին մէջն էր՝ մինչև մայր եկեղեցին, որ հարսնեւորները անոր վրայէն քալեն : Արդ այս իշխանը որդի մը ունէր կրսնն, որ ոչ միայն բերեւամիտ ու բոյլ էր, հապա նաեւ այնպէս բուրբ խաղալ կսիրէր որ այնչափ հարստութեանը չնայելով՝ մեծամեծ պարտքեր ալ կընէր : Յը մը երբոր նորէն կուգայ հօրը՝ ստակ խնդրելու, ծերունին խնդիրքը կատարելէն ետեւ՝ ղողղոջուն ձայնով ու գլուխը շարժելով կըսէ անոր այս սպանիական առակը թէ « Որդեակ, դուն ոչ երբեք պիտի կարենաս յախճապակէ տուն շինել » . ըսել կուգէ եղեր թէ ամենեւին մարդ ըլլալիք չունիս : Ալեգարդ ծերունայն այս կտրուկ խօսքը այնպէս փոխեց երիտասարդին բնութիւնը որ բոլորովին ետ կեցաւ իրեն շռայլութենէն ու բերեւութիւններէն, եւ սկսաւ շէնքով շնորհքով շարժիլ ամեն բանի մէջ : Վրան տարի մը անցաւ չանցաւ, երիտասարդը իւր հօրը տանը լառջեւ գետին մը գնեց, եւ յետոյ նա մը յուղարկեց Ձին կամ ձափոն՝ յախճապակ (*Բարֆուրի*) բերելու . անով շինեց այժմու յախճապակէ տունը՝ յօրինակ եւ ի խրատ ամենայն երիտասարդաց, որ ջանան իրեն պէս շտկուիլ իրենցմէ մեծերուն յանդիմանութենէն, ու սուտ հանեն իրենց ծնողաց երկխոյզից գուշակութիւնները՝ երէ լսած են նոցա բերնէն :

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՈՒՍՈՒՄԸ ԵՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՂԿԵՑԸՆԵԼՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ .

Անգղիացոց ուսումն ու կրթութիւնը շատ առաջ գնացած է հասարակ ժողովրդեան մէջ, այնպէս որ շատ հարուստներ խիստ շատ բանի մէջ անոնցմէ վար կհամարուին, թեպէտ եւ ատենով հարուստներն են եղեր աշխատողները որ ուսումը աղքատաց մէջ եւ հասարակ ժողովրդեան մէջ տարածուի : Կրսնն թէ մօտերս պանդոկի մը մէջ հազարաւոր մարդիկ ժողովուրդ են հասարակ արուեստաւորներէ, եւ *Միքիկ* ըրեր են, այսինքն կանոնաւոր ժողով, որ խորհուրդ ընեն թէ արդեօք ինչ հնարքներով կարելի է Անգլիոյ հարուստներուն մէջ ուսումն ու կրթութիւնը ծաղկեցնել : Քանի մը ճարտասաններ լաւ ատենա-

խօսութիւններով ստորագրեր են հարուստներու տղոցը տգիտութիւնները, եւ զանազան հնարքներ առաջարկեր են ի զօրծ ղնելու. որոց մէկն այ այս է որ փոխանակ պէսպէս նորելու խաղերու եւ իտալական եղանակներու, տըղայոց ազգային անզղիական խաղեր ու երգեր սովորեցնեն:

Մեր ազգին մէջ որ շատ զանգատողներ կան, մանաւանդ տեղ տեղ, բէ այժմու եկեղեցականները խիստ կարօտ են ուսման եւ կրթութեան, արդեօք մտքերեն այս ալ կանցնի՝ բէ ինչ հնարքներ պէտք է ի զօրծ ղնեն՝ ուսեալ եւ բարեկիրք եկեղեցականներ ունենալու համար:

ՓԱՐԻԶՈՒ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ.

Փարիզու կայսերական գրատան մէջ այժմ կգտնուի 2 միլիոն հատոր տպած գիրք. 200,000 ձեռագիր (150-ը հայերէն). 3,000,000 պատկեր եւ 5,000,000-էն աւելի աշխարհացոյց, տեղագրութիւն, տեսարանք եւ այլն:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԹԱԳԱՌՈՐԱՅ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Եւրոպայի մէջ այժմ 43 տիրող բազաւոր կհամրուի: Ասոնցմէ 9 հոռմեական կաթոլիկ դաւանանքը ունին. բայց

մէկը նգովքի տակ է: 31 բողոքական են, մէկը յունական եւ մէկը մանմեական:

Կաթոլիկներէն երկու կայսր կայ. մէկը Աստրիոյ, միւսը Գաղղիոյ, 4 բազաւոր, այսինքն Պաւարիոյ, Սպանիոյ, Փորթուկալի եւ Սաքսոնիոյ. 2 իշխան, այսինքն Լիխթենշթէյն եւ Մոնաքոյ: Բանադրանքի տակ եղած բազաւորն է Վիկտոր Էմմանուէլ՝ Իտալիոյ բազաւորը:

Յունական դաւանանքէն է Ռուսաց կայսրը, եւ մանմեականաց՝ Օսմանեան բազաւորութիւնը: Բաց յայնմանէ 7 հասարակապետութիւն կայ Եւրոպայի մէջ. երկուքը կաթոլիկ, որ են Սանմարինոյ, եւ Վալտանտորտէ, եւ 5-ը մեծաւ մասամբ բողոքական, այսինքն Զուիցերի, Համպուրկ, Պրեմա, Ֆրանքֆորթ եւ Լիպսէք:

ԳԼԽՈՒ ՑԱՒԻ ԴԵՄ ՆՈՐ ԴԵՂ.

Գաղղիոյ լրագիրներէն մէկը կպատմէ բէ այս օրերս անուանի բժիշկներէն մէկը փորձ մը ընելով՝ տեսեր է որ զլսու ցաւ ունեցողին ճակատին երէ պղինձ կամ պղնձեղէն աման մը դրուի, քանի մը վայրկեանէն իսկոյն կառողջանայ:

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶՆ ԾԻԱԾԱՆԻ

«Գերապոսիւ Տէր»

«Ձայս յօդուած ընդ գրոյս առաքելով առ Սրբազան Հայրդ, ամենախոնարհաբար խնդրեմք մի՛ բացասել, տեղի տալ յէջս «Մասեաց Միածանի» ի հաւաստիս իւրուամն ջերմագին սիրոյ:

«Խորին յարգանօք մնամք Ձերդ Գերապատուութեան

Խոնարհ ծառայ

ԵՂԻՇԷ ՄԵՇԱՏՈՒՆԵԱՆՅ.

յԱԽԱՆԻՍՅԱՆ,

յ30 Եկտեմբերի 1864.

«ԱՌ ԱՂԱՆԻՆ ՄԱՍԵԱՆ».

«Քանի որ Հայրենեաց չնաշխարհիկ դէմքերն ազու Աղաւնոյդ անմահ ճակատը դրոշմուած՝ աչքիս զարնուէր, ո՛հ, ինչ խոր զգացմունքներ կունենայի, ինչպէս կթռչէ

կերթայի մտօք ցաւալի Մօր մը (Հայաստանին) կարեկից ըլլալու, իբր թէ զանոնք աչքով տեսած ու բոլոր առարկաներն ականջով լսած լինէի: Արդեօք քանի անգամ ալ արտասուք եմ թափած, ո՛վ քաղցր Աղաւնեակ, այն քո սրտառուչ ողբերգութեանց հետ մէկտեղ՝ երբ քո բնակութեան մեծատարած հորիզոնէն ծովու անդնդոց կոհակ կոհակ ալիքներու կակուղ լեռներն փշրելով՝ մինչեւ հոս ի Տայաստան, եւ մինչեւ Հայոց ընդարձակ աշխարհները, լեռները, ձորերը, դաշտերը, հովիտները, բլուրները, մարմանդները, նաեւ վտարանդի Հայերու սրտերուն արձագանգ ձգելով, անոնչ անոնչ կմնչէր, կխօսէր իւր սրբ եւ այրիացեալ Հայաստանի որդւոց հետ: Բայց հիմա երբ իւր ինը տարուան գեղեցիկ շրջանը առնելով՝ վերջապէս գտաւ «Դադար ոտից իւր»